

Prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Biblioteka Jagiellońska
Uniwersytet Jagielloński

Kraków, 2017-09-08

Recenzja rozprawy doktorskiej

Mgr Jan Oberbek

Druki muzyczne Jana Nepomucena Bobrowicza z lat 1826- 1872. Systematyka i analiza bibliologiczna Kraków 2017

Jan Nepomucen Bobrowicz znany jest środowisku historyków i bibliotekarzy polskich jako wydawca monumentalnego dzieła Kaspra Niesieckiego *Korona polska przy złotej wolności....*. Jest to nie tylko przedruk wielotomowego dzieła osiemnastowiecznego heraldyka-jezuity, ale dzięki pracy J.N. Bobrowicza nad tekstem K. Niesieckiego poprzez uzupełnienia źródłowe powstało klasyczne obecnie dzieło w polskiej historiografii jakim jest *Herbarz Polski*¹. Dzieło to zostało wydane przez J.N. Bobrowicza w Lipsku w drukarni Breitkopfa i Hrätla w latach 1839-1845. Dzięki pracom Hanny Batorowskiej² oraz magistra Jana Oberbeka³ otrzymaliśmy w ostatnich latach szeroki wizerunek J. N. Bobrowicza nie tylko jako drukarza i wydawcy ale także jako muzyka, wiroza gitary oraz wydawcę druków muzycznych.

¹ I. Dacka-Górzyńska, *Korona Polska Kaspra Niesieckiego : pownik staropolskiego piśmiennictwa heraldycznego*, Warszawa 2004.

² H. Batorowska, *Jan Nepomucen Bobrowicz – polski wydawca i księgarz w Saksonii w czasach Wielkiej Emigracji*, Kraków 1992 oraz inne prace.

³ J. Oberbek, *Jan Nepomucen Bobrowicz – Chopin gitary*, Bielsko – Biała [2006] oraz edycje kompozycji na gitarę J.N. Bobrowicza wraz z opracowaniem.

Jan Oberbek od kilkunastu lat propaguje postać J.N. Bobrowicza jako wielkiego muzyka, patriotę oraz wirtuoza gitary, nazywając go Chopinem gitary. W recenzowanej rozprawie mgr J. Oberbek jako cel rozprawy wskazał: „odnalezienie i opisanie spuścizny druków muzycznych, jakie pozostały po Bobrowiczu. Dominantą są oczywiście fizycznie zachowane nuty – manuskrypty, pierwodruki i ich analiza bibliologiczna oraz ujęcie twórczości w systematyczne katalogi w układzie chronologicznym”. Zadanie jakie doktorant postawił przed sobą jest zatem bardzo ambitne. Trzeba tu bowiem pamiętać, że zbiory muzyczne, a szczególnie zbiory nut drukowanych w XIX wieku nie były wówczas przez bibliotekarzy traktowane jako zbiory, które przechowywano z pietyzmem i w komplecie. W Bibliotece Jagiellońskiej rozpoczęto zbierać ten typ druków i wydzielono oddzielną sekcję dopiero w końcu XIX wieku. W innych bibliotekach także nie dbano o zbieranie wszystkich wydawanych nut. Przed badaczem stało zatem bardzo trudne zadanie, tym bardziej, że katalogi elektroniczne bibliotek nie stawiają na pierwszym miejscu skatalogowania zbiorów muzycznych, co jest zwykle bardziej pracochłonne niż książek i wymaga specjalistycznego wykształcenia i dużego doświadczenia w roli katalogera.

Rozprawa mgr Jana Oberbeka składa się z pięciu rozdziałów, podsumowania i aneksu. Konstrukcja pracy jest logiczna i dotyczy przede wszystkim działalności w sferze muzycznej J.N. Bobrowicza, a autor rozprawy sygnalizuje także inne aspekty jego życia i działalności nieznane dotychczas. Omawiając działalność muzyczną J.N. Bobrowicza w pierwszych latach jego działalności doktorant przedstawił je na tle życia muzycznego Krakowa, w tym aktywności drukarskiej tego środowiska. W tym miejscu można mieć wątpliwości, czy nie należało rozszerzyć tła życia muzycznego również na Warszawę, która w tym czasie przodowała na ziemiach polskich w tym zakresie. Z drugiej strony biorąc pod uwagę ówczesne uwarunkowanie polityczne, to Warszawa leżała w innym państwie i kontakt między Krakowem a Warszawą był w pewnym stopniu ograniczony. Jednak muzyka jest jednym z rodzajów komunikacji, która istnieje ponad podziałami geograficznymi, językowymi i politycznymi. Wykazał to autor wskazując na nauczycieli J.N. Bobrowicza. Aspektem, który autor uwypuklił w pierwszej części swojej rozprawy była recepcja gitary jako instrumentu muzycznego na polskiej niwie muzycznej. Działalność koncertowa J.N. Bobrowicza skończyła się na terenie ziem polskich po 1831 r., kiedy to po upadku powstania listopadowego udał się na emigrację. Autorowi rozprawy o J.N. Bobrowiczu, dzięki

kwerendom przeprowadzonym w archiwach i bibliotekach polskich i zagranicznych udało się ustalić wiele nieznanych dotychczas szczegółów związanych z J.N. Bobrowiczem z okresu jego życia i działalności w Krakowie i na emigracji.

Drugim rozdziałem pracy - niezwykle obszernym - jest opisanie dorobku autorskiego i wydawniczego J.N. Bobrowicza poczynając od jego aktywności w pierwszym krakowskim okresie jego życia po lata siedemdziesiąte XIX wieku. Autor dysertacji poszukując dzieł autorstwa J.N. Bobrowicza odnalazł nawet jeden rękopis, który według porównań z innymi autografami J.N. Bobrowicza można uznać, jak dowodzi autor rozprawy, za jego autograf. Tu jednak należy wskazać na niekonsekwencje autora w opisie tego odkrycia. Autograf zadedykowany Henricie Voigt opisuje wśród druków i nie uwypukla swojego dużego odkrycia jakim jest autograf Bobrowicza w sztambuchu H. Voigt. W rozdziale tym autor scharakteryzował i opisał utwory muzyczne skomponowane przez J.N. Bobrowicza w podziale na wydanie ich w Polsce, następnie w na terenach ziem polskich, w drukarni Breitkopfa i Hrätla, w innych drukarniach poza ziemiami polskimi oraz w jego przedsiębiorstwie jakim była Księgarnia Zagraniczna – Librairie étrangère.

Jednym z celów rozprawy było odnalezienie i zinwentaryzowanie dorobku kompozytorskiego i wydawniczego w zakresie muzyki J.N. Bobrowicza. Doktorant przebadiał katalogi bibliotek i zbiorów prywatnych oraz literaturę przedmiotu w poszukiwaniu dzieł Bobrowicza. Literatura przedmiotu wskazywała na nienotowane w inwentarzach i katalogach dzieła J.N. Bobrowicza. Autor na podstawie wzmianek m.in. w programach koncertów, katalogach księgarskich oraz innych źródeł starał się z powodzeniem ustalić ilość kompozycji, które wyszły spod pióra J.M. Bobrowicza. Drugim obszarem badawczym związanym z działalnością muzyczną J.N. Bobrowicza było zidentyfikowanie utworów muzycznych, które ujrzały światło dzienne dzięki działalności wydawniczej J.N. Bobrowicza. Mgr J. Oberbek omówił przygotowane przez J.N. Bobrowicza do druku utwory muzyczne opublikowane w wydawnictwie Breitkopf & Härtl w Lipsku. Omawiając druki przygotowane przez Bobrowicza do druku doktorant szczegółowo opisał wszystkie techniczne szczegóły publikacji. Opisał czcionki i ich rozmiar oraz wskazał na kompozycyjne rozplanowanie poszczególnych czcionek. W schemacie opisu druków muzycznych zastosowanym przez J. Oberbeka znajdują się następujące elementy: - kompozycja strony tytułowej oraz innych stron, - czcionka: jej wielkość, krój i rozplanowanie, - nuty: ich rozplanowanie i oraz ich czytelność dla korzystających. W opisie zostały wyróżnione

dedykacje każdego omawianego utworu, wskazujące na powiązania między wydawcą, autorami dzieł a niejednokrotnie miłośników muzyki i osób wpływowych oraz mecenasów muzyki i sztuki edytorskiej. Można zadać sobie pytanie czy autor dotarł do wszystkich utworów i druków J.N. Bobrowicza – odpowiedź za doktoranta jest jak przystało na świadomego badacza pełna wątpliwości. Doktorant wskazał, że anonse prasowe, zapowiedzi koncertów, programy koncertów nie zawsze musiały dokładnie odzwierciedlać nazwy autorów J.N. Bobrowicza i dzieł publikowanych przez niego u Breitkopfa i Hrätla oraz w jego własnym wydawnictwie. Dochodzenie, który utwór był anonsowany w programach koncertowych i ich zapowiedziach jest fascynującym procesem badawczym i tu autor jako znawca realiów muzyki gitarowej przekonująco dowodzi swoich tez, a argumenty są przedstawione jasno.

By dopełnić obraz J.N. Bobrowicza jako wirtuoza, kompozytora i wydawcy muzycznego autor dysertacji w trzecim rozdziale – niezwykle krótkim – wskazał na takie źródła jak druki muzyczne dedykowane J.N. Bobrowiczowi oraz na odnalezione programy koncertów J.N. Bobrowicza. Mgr J. Oberbek odnalazł utwory dedykowane Bobrowiczowi przez Józefa Nowakowskiego przyjaciela F. Chopina, wybitnego chorwackiego wirtuoza gry na gitarze Jana Padovetza oraz Józefa Brzowskiego. Dzięki kwerendzie w drukach ulotnych jakimi są programy koncertów, plakatach oraz gazetach ukazujących się na terenie Niemiec doktorant sporządził wykaz: „Udokumentowane koncerty galowe Jana Nepomucena Bobrowicza w Saksonii” (s. 354-355). J.N. Bobrowicz ze względu na mistrzostwo w posługiwaniu się gitarą przez współczesnych mu został nazwany „Chopinem gitary”. Doktorant śledząc działalność wydawniczą J.N. Bobrowicza na podstawie anonsów prasowych, wzmianek w prasie i ogłoszeniach prasowych starał się dotrzeć do wszystkich wzmiankowanych w tych mediach utworów, których wydawcą lub autorem był J.N. Bobrowicz. Ten krótki rozdział jest niezwykle ciekawy, ale w zestawieniu z niezwykle obszernym rozdziałem drugim, można by się zastanowić czy kompozycyjnie nie powinien być częścią rozdziału drugiego.

J. Oberbek jak wynika z postawionych zadań w rozprawie dokonał poszukiwań utworów muzycznych związanych z J.N. Bobrowiczem, zarówno jego kompozycji, utworów dedykowanych mu, utworów, które grał na koncertach oraz przede wszystkim utworów, które wydał jako współpracownik wydawnictwa Breitkopfa & Härtla. Po zidentyfikowaniu utworów muzycznych i muzyków związanych z J.N. Bobrowiczem doktorant szczegółowo i z akrybią je opisał. Z opisu

karty tytułowej, informacji zawartych w dedykacji i analizie graficznej doktorant wskazał na możliwość wyciągania wniosków dotyczących życia muzycznego i ogólnie kulturalnego w połowie XIX wieku. Analiza tych elementów i jej wyniki pozwolą na wyprowadzenie wniosków dotyczących życia muzycznego w XIX wieku.

Klęska Powstania Listopadowego paradoksalnie przyczyniła się do szybkiego rozwoju kultury polskiej. Powstawały bowiem dwa nurty rozwoju kultury polskiej pierwszy: po zaborami i drugi: na emigracji. W tym drugim nurcie J.N. Bobrowicz zaczął ogrywać znaczącą rolę jako wirtuoz gry na gitarze i wydawca – propagator polskiego dorobku kulturalnego na obczyźnie. Bobrowicz realizując swoją misję wydawniczą publikował w znanej firmie wydawniczej Breitkopfa & Härtla w Lipsku zarówno nuty, libretta i inne tekst. Po uniezależnieniu się od potężnego wydawcy jakim był i jest Breitkopf & Härtl J.N. Bobrowicz we własnym wydawnictwie Księgarnia Zagraniczna - Librairie étrangère publikował podobny repertuar wydawniczy. Niestety działalność ta z punktu widzenia patriotycznego niezwykle cenna i dla kultury polskiej nie przyniosła J.N. Bobrowiczowi sukcesu. W rozprawie J. Oberbeka zabrakło mi szerszego rozwinięcia wątku działalności Księgarni Zagranicznej - Librairie étrangère i powodu jej porażki pod względem komercyjno-finansowym.

Kolejne rozdziały rozprawy J. Oberbeka stanowią ciekawe uzupełnienie do głównego nurtu dysertacji. Omówienie edycji dzieł J.N. Bobrowicza w rozbiciu na okresy chronologiczne w postaci stuleci zostało poprzedzone uwagami na temat dziejów wydawnictw muzyki gitarowej od XV wieku począwszy. Doktorant przybliżył także jak przedstawiała się sytuacja przemysłu poligraficznego w zakresie muzykologii w Niemczech w okresie kiedy mieszkał na tym terenie J.N. Bobrowicz. Z przedstawionego omówienia w przekroju chronologicznym edycji wykazał, że zainteresowanie utworami J.N. Bobrowicza przebiegało falami w różnych okresach. Niestety brak ze strony autora próby zdiagnozowania tych fal zainteresowania J.N. Bobrowiczem.

Ostatni rozdział traktuje o współczesnej recepcji dzieł muzycznych J.N. Bobrowicza. Największym wydarzeniem były obchody 200-tnej rocznicy urodzin wirtuoza gitary i zarazem kompozytora i wydawcy .

Autor rozprawy do tekstu swojej dysertacji załączył kalendarium życia J.N. Bobrowicza, tekst wywiadu z kierownikiem archiwum firmy Breitkopf & Härtl oraz fotokopie dokumentów dotyczących J.N. Bobrowicza. Zabieg ten poza kalendarium

wyduje się być zbędnym ponieważ nie jest to edycja. Autor zapewne chciał wskazać na niezwykle ważne dla jego badań materiały, jednak są to źródła na których m.in. oparł swoją rozprawę. Kolejnym elementem związanym z tym nietrafnym w moim przekonaniu rozwiązaniem jest brak określonych zasad wydawniczych, określonych dla źródeł XIX i XX wieku opracowanych przez I. Ichnatowicza. W ostatnim załączniku autor stwierdził, że odnalazł w okresie przed złożeniem rozprawy rękopis J. N. Bobrowicza w zbiorach kościelnych, którego jednak nie opisał. Należy domniemywać, że w innych zbiorach, w tym przede wszystkim kościelnych i prywatnych, kryją się jeszcze nierozpoznane rękopisy i inne źródła do dziejów polskiej muzyki i mam nadzieję, że doktorant jeszcze nie jednego odkrycia źródłowego z zakresu muzyki dokona.

Autor zrealizował podstawowe założenia swojej rozprawy wskazując na druki muzyczne Jana Nepomucena Bobrowicza zarówno przez niego drukowane, przez niego skomponowane a także wskazał na druki muzyczne powstałe w związku z działalnością J.N. Bobrowicza.

Po zapoznaniu się z rozprawą „Druki muzyczne Jana Nepomucena Bobrowicza z lat 1826-1872. Systematyka i analiza bibliologiczna” w moim przekonaniu omawiana praca doktorska spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim i wnioskuję o dopuszczenie mgr Jana Oberbeka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Zdzisław Pietny